

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Kokoperheen elokuvan tulkkaus
– Mitä asiakas arvostaa**

Heidi Gerkman ja Emma Yrttiaho

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

04 / 2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Heidi Gerkman ja Emma Yrttiaho	Sivumäärä 27 ja 2 liitesivua
Työn nimi Kokoperheen elokuvan tulkkaus – Mitä asiakas arvostaa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Zita Kóbor-Laitinen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Zodiak Finland Oy, Teea Hyytiä ja Sari Lempiäinen	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää millaisiin seikkoihin koko perheen elokuvan tulkkauksessa asiakas kiinnittää huomiota ja mitä hän arvostaa. Lapsille suunnattua viittomakielistä tai tulkattua materiaalia on niukasti tarjolla. Opinnäytetyö antaa valmiuksia ohjelmien tulkkauksen asiakaslähtöiseen suunnitteluun. Opinnäytetyön sivutuotteena koottiin testiyleisön palautteiden sekä tekijöiden huomioiden pohjalta huoneentaulu. Siinä kuvataan huomioon otettavia asioita elokuvan tulkkaukseen ryhtyessä. Tilaajana toimi valitun elokuvan Onneli ja Anneli tuotantoyhtiö Zodiak Finland Oy.</p> <p>Asiakasnäkökulmaa varten valittiin testiyleisöksi viittomakielisiä perheitä ja viittomakielisiä yksityishenkilöitä, joilla koettiin olevan valmiuksia palautteen antamiseen. Työn toiminnallisessa osuudessa tehtiin kolme keskenään erilaista näytettä, sisältäen tulkkausehdotuksen sekä ehdotuksen teknisestä ja visuaalisesta toteutuksesta. Elokuvaksi valikoitui Onneli ja Anneli. Siitä poimitut käännettävät klipit olivat sisällöllisesti toisistaan poikkeavia. Käännettäessä suunniteltiin huolellisesti niin kuvausolosuhteet kuin tulkkauskin. Tulkkaus harjoiteltiin, kuvattiin ja editoitiin. Valmiit klipit lähetettiin testiyleisölle saatesanojen kera. Heiltä pyydettiin palautetta valitsemallaan tavalla, viitottuna videolle tai kirjoittaen.</p> <p>Opinnäytetyön raporttiosuudessa kuvattiin produktion vaiheita ja työstä saatua palautetta. Tätä palautetta analysoitiin ja siitä saatiin arvokkaita näkökulmia, muun muassa eläytyminen ja visuaalisuuden korostaminen nousi keskeiseksi seikaksi. Vastanneet olivat innokkaasti mukana ja toivoivat koko elokuvan käännöstä. Kokoperheen elokuvien tulkkauksille on varmasti kysyntää.</p>	
Asiasanat Viittomakieli, Tulkkaus, Kääntäminen, Elokuvatulkkaus, Audiovisuaalinen kääntäminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Heidi Gerkman and Emma Yrttiaho	Number of Pages 27 and 2 annex pages
Title Interpreting a family movie – What does a customer value	
Supervisor(s) Zita Kóbor-Laitinen	
Subscriber and/or Mentor Zodiak Finland Oy, Teea Hyytiä and Sari Lempiäinen	
<p>Abstract</p> <p>The aim of this thesis is to study the factors that a customer pays attention to and values when translating a family movie. There is very little signed material or material interpreted to sign language that is designed specifically for children. This thesis gives suggestions and guidelines on how to design a customer oriented interpretation. As a side product to this thesis a poster was built based on test audience feedback and notes by the movie makers. The poster discusses points to be taken into account when starting to translate a movie. This thesis was commissioned by the movie Onneli ja Anneli's production company Zodiak Finland Ltd.</p> <p>To bring the customer's point of view into this thesis, families and private persons with sign language as their first language, who were seen to have the qualifications to give relevant feedback, were brought in to act as the test audience. They were shown three separate and distinct clips of the movie, each containing a different interpretation suggestion, and technical and visual execution differences.</p> <p>The chosen movie was Onneli ja Anneli. The clips chosen from that movie differed from each other in contents. While translating, both the interpretation and filming conditions were meticulously planned. The interpretation was rehearsed, filmed, and edited. The ready clips were sent to the test audience with a cover letter. They were asked for feedback, either by way of signing to a video clip or writing it down.</p> <p>In the reporting part of this thesis the production phases and the feedback gained from work done are explored. The feedback gained was analysed and it gave valuable insights, like indicating emphasising and highlighting the visuality as pivotal points to focus on. Respondents collaborated enthusiastically and wished for a translation of the complete movie. There is a definite market for family movie sign language interpretations.</p>	
Keywords Sign language, Interpretation, Translating, Interpreting in Movies, Audiovisual Translating	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 TYÖN ESITTELY	5
2.1 Onneli ja Anneli sekä käännetyt klipit	8
3 VIITTOMAKIELI TELEVISIOSSA JA ELOKUVISSA	9
4 KÄÄNTÄMISEN VAIHEET	10
4.1 Materiaaliin tutustuminen	11
4.1.1 Käännösteoriat	12
4.1.2 Tekstilaji ja rekisteri	14
4.2 Klippien harjoittelu ja kuvaaminen	15
4.3 Editointi ja klippien jako	17
5 PALAUTTEEN ANALYSOINTI	18
5.1 Roolin vaihto	20
5.2 Tulkkiruutu	22
5.3 Visuaalisuus	24
6 LOPPUYHTEEVETO	25
LÄHTEET	26
LIITTEET	28

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö tarkastelee elokuvatulkkauksia asiakasnäkökulmasta. Aihetta on lähestytty vaihtelevan pituisten esimerkkiklippien avulla, joita testiyleisö on saanut vapaasti kommentoida. Elokuva, josta klipit on tehty, on kokoperheen elokuva Onneli ja Anneli. Tästä syystä erityisesti lapset ovat olleet fokuksen keskiössä.

Opinnäytetyö toteutettiin kahdessa osassa. Ensimmäinen osa, eli niin sanottu toiminnallinen osuus, sisältää valittujen klippien käännökset, kuvauksen, editoinnin sekä palautteen keräämisen. Toinen osa koostuu raportoinnista, jossa kuvataan koko prosessia ja analysoidaan työn tuloksia.

Testiyleisön antaman palautteen sekä omien huomioidemme perusteella on koostettu huoneentaulu, josta jokainen lastenelokuvan tulkkauksesta kiinnostunut voi saada hyviä vinkkejä työhönsä.

2 TYÖN ESITTELY

Keskitymme opinnäytetyössämme vähemmän tutkittuun elokuvatulkkauksen alaan. Pohdimme myös työmme yhteyttä alan ammattikäytäntöihin. Lapsille suunnattua viittomakielistä tai tulkattua materiaalia on hyvin vähän. Laissa (Tietoyhteiskuntakaari 917/2014 § 211) säädetään ääni- ja tekstitysavun tuottamisesta, mutta lapset jotka eivät vielä osaa lukea jäävät tämän palvelun ulkopuolelle. Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annetun lain (133/2010 § 5) perusteella kuulovammaisella on oikeus tulkkauspalveluun muun muassa harrastus- ja virkistystoiminnassa, joka voi olla esimerkiksi elokuvan katsomista. Tällaisen palvelun tuottamisessa on otettava huomioon palvelun käyttäjän yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä (mt). Haluamme herätellä tulkkauksen ja kääntämisen ammattialaa siihen, että erityisesti koko perheen elokuvien tulkkaukset voisivat olla alalla ajankohtaisia. Työmme kannustaa mahdollisuuteen, jossa viittomakielisen lapsen perhe voi kokea yhdessä viittomakieltä ja tulkkausta miellyttävässä kontekstissa. Lapsi tai hänen perheensä voi oppia uu-

sia viittomia, mikä tukee kielenkehitystä sekä mahdollisesti monikielisten perheenjäsenten kommunikointia, olipa kyseessä sitten kuuro, huonokuuloinen, kuuroutunut tai sisäkorvaistutetta käyttävä perheenjäsen.

Opinnäytetyön tilaajana toimii Zodiak Finland Oy, opinnäytetyössä käsitellyn elokuvan tuotantoyhtiö, joka on aiemmin ollut mukana toteuttamassa muun muassa kuvailutulkattua elokuvaa. Opinnäytetyömme työelämäedustajina toimivat tuottajat Teea Hyytiä sekä Sari Lempiäinen. Tilaajan kanssa sovittiin käännettävät kohtaukset ja heiltä saatiin materiaalit työstämistä varten.

Toiminnallinen opinnäytetyö valikoitui halusta haastaa itsemme tekemään käännös. Lähtökohtaisesti kääntäjän tulee kääntää vain äidinkielelleen. Näin kääntäjä osaa suhtautua kriittisesti vieraisiin vaikutteisiin, kuten sävyihin ja vivahteisiin. (Lappalainen 2008, 191.) Me käänsimme äidinkieleltä pois päin. Tästä syystä kääntäminen oli haastavaa. Opinnäytetyömme ensisijainen tavoite oli edistää oppimistamme tulkauksen, kääntämisen ja viittomakielen saralla. Käännöstä suuremman roolin työssämme sai silti kaikki oheistoiminta. Keskeiset tutkimuskysymyksemme olivat: mitä viittomakielinen asiakas arvostaa lapsille suunnatun elokuvan tulkauksessa sekä mihin muihin seikkoihin viittomakielinen testiyleisö kiinnittää huomionsa elokuvan tulkauksessa. Toivomme, että työ tuo uudenlaista näkökulmaa elokuvatulkauksen maailmaan siitä, mitä asiakas toivoo elokuvatulkaukselta.

Valitsemastamme elokuvasta leikattiin kolme klippiä, joista tehtiin käännösehdotukset. Klipit esitettiin ainoastaan opinnäytetyön yhteydessä ja niistä pyydettiin palautetta testiryhmältä, johon kuului eri-ikäisiä viittomakielisiä henkilöitä (n. 4–40 v). Palautteiden perusteella analysoimme tuloksia selvittääksemme, millaisia asioita viittomakieliset itse pitävät käännöksessä tärkeänä. Opinnäytetyömme keskittyi asiakasnäkökulmaan.

Opinnäytetyö on suunnattu tulkkiohjelmoijille sekä viittomakielentulkeille, jotka päätyvät tekemään käännöstä tai tulkkausta lastenelokuviin. Analyysi antaa toivottavasti apua tulkkien ja kääntäjien mietityttäviin asioihin, kuten tulkkien sopivaan lukumäärään elokuvassa. Opinnäytetyöstä voivat hyötyä myös muut tahot, jotka haluavat tarjota elokuvaelämyksen laajemmalle katselijakunnalle, kuten tilaaja Zodiak Finland Oy.

Kääntäminen kuuluu yhtenä osana viittomakielentulkin työnkuvaan. Pulmatilanteita saattaa kuitenkin syntyä sillä harvemmin tulkin äidinkieli, on se kieli, jolle hän on kääntämässä. Kielessä kuin kielessä, mutta eritoten viittomakielessä, on useita eri tapoja sanoa samoja asioita. Tällöin on mietittävä huolellisesti sitä, millainen on se siluetti, jonka ääriviivojen sisällä kääntäjä toimii. Ääriviivat määrittävät millaiset piirteet jätetään tuon siluetin ulkopuolelle, mitkä taas otetaan sen sisäpuolelle.

Opinnäytetyön analyysin ja opittujen asioiden perusteella on koottu huoneentaulu (LIITE 1), josta jokainen elokuvatulkkauksesta kiinnostunut voi lukea vinkkejä asiakaslähtöiseen tulkkaukseen. Näin voidaan oppia elokuvatulkkauksen kompastuskivistä ja jo hyväksi havaituista asioista.

Tässä opinnäytetyössä puhutaan *tulkkiuudusta* sekä *upotetuista tulkeista* (kuva 1). Tulkkiuutu tarkoittaa pientä erillistä kuvaruutua varsinaisen ohjelman päällä, jossa tulkkaus tapahtuu. Puhuttaessa upotetuista tulkeista tarkoitetaan sitä, että tulkit on editoinnin avulla leikattu osaksi elokuvaa. Upotetuilla tulkeilla ei ole erillistä yksiväristä taustaa, eikä tulkkiuutua, vaan tulkit ovat ikään kuin lähempänä katsojaa ja silti osana elokuvaa. Esimerkkiklipoissa on käytetty molempia tekniikoita.

Kuva 1. Havainnekuvat tulkkiuudusta sekä kuvaan upotetuista tulkeista.

2.1 Onneli ja Anneli sekä käännettyt klipit

Onneli ja Anneli -elokuva perustuu Marjatta Kurenniemen Onnelin ja Annelin talo -nimiseen lastenkirjaan, joka ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1966. Päähenkilöinä ovat kaksi ekaluokkalaista tyttöä, jotka ovat parhaat ystävykset. Tytöt löytävät rahaa kadulta ja tapaavat mielenkiintoisen naisen, Rouva Ruusupuun, joka myy heille ikioman talon. Tytöt muuttavat unelmiensa taloon ja tutustuvat naapuruston Tingelstiinaan ja Tangelstiinaan, joilla on hyvin erikoinen puutarha. Lisäksi he tapaavat taiteellisen poliisimestari Urho Ulpukan, joka hiukan ihastuu tyttöjen toiseen naapuriin, Rosina Rusinaan. Naapurustossa hääreilee myös jäätelökioskin Arska sekä Onnelin veli Petteri. Tytöt ajautuvat seikkailuun ja selvittävät tilanteen yhdessä ystäviensä kanssa. (Zodiak Finland Oy 2013.)

Valitsimme kyseisen elokuvan, koska Onnelin ja Annelin maailma kiehtoi meitä visuaalisuudellaan. Se soveltuu kaikkine ominaisuuksineen erittäin hyvin viittomakieliselle yleisölle, sillä elokuvan tunnelma välittyy jo osittain ilman tulkkausta hahmojen ilmeikkyyden, eleiden ja lavasteiden värikyyden kautta. Konkreettisiksi esimerkeiksi Onnelista ja Annelista valittiin kolme vajaan kymmenen minuutin klippiä. Valitut klipit sisältävät erilaisia elementtejä kuten tulkattavien henkilöiden määrä, puhenopeus ja tilanteiden vaihtuvuus, joiden perusteella arvioitavaksi saatiin kattava otanta eri tavoin vaativia kohtauksia. Tilanteiden vaihtuvuudella tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä kuvakulmia ja nopeita leikkauksia.

Tulkatut klipit jaettiin pilvipalvelun kautta kommentoitavaksi testiyleisölle. Tavoitelimme lapsiperheitä yleisöksi, jolloin kohtauksia ja niiden toimivuutta arvioivat vanhempien lisäksi lapset. Jaoimme klipit ja ohjeistuksen viidelle viittomakieliselle lapsiperheelle ja kahdelle viittomakieliselle henkilölle. Yhteensä lapsia ja aikuisia oli 22. Palautteita saatiin kuitenkin vain kahdelta perheeltä, yhteensä kahdeksalta henkilöltä. Testiryhmä kommentoi joko viittoen tai tekstimuodossa. Näitä palautteita analysoimme luvussa 5.

3 VIITTOMAKIELI TELEVISIOSSA JA ELOKUVISSA

Kääntäminen ja tulkkaminen eroavat toisistaan monessa suhteessa. Tulkkaus on yleensä kääntämistä lyhytkestoisempi prosessi, joka sijoittuu hetkeen ja tilanteeseen. Kääntäminen on pidempikestoista ja käännösratkaisuja voidaan hioa ja muokata pidempään. (Hytönen & Rissanen 2006, 21–23.) Elokuvissa ja nauhoitetuissa ohjelmissa nähty viittomakielen tulkkaus on usein toteutettu käännöksen pohjalta tai valmisteltuna tulkkauksena. Käännöksen pohjalta tehdyssä tulkkauksessa on ehditty perehtyä lähdemateriaaliin huolellisesti. Tästä on tehty harjoiteltu käännös tulkkauksen nauhoitusta varten. Valmisteltu tulkkaus tehdään siten, että ennakkomateriaali on katsottu, siihen on perehdytty ja tällä valmistautumisella tulkataan nauhalle. Suorissa lähetyksissä nähty tulkkaus tapahtuu vain ja ainoastaan siinä hetkessä.

Suomessa Yleisradion velvoite on palveluiden tuottaminen myös viittomakielisille. Tämä toteutetaan esimerkiksi järjestämällä tekstitystä, viittomakielisiä sekä viittomakielelle käännettyjä ja tulkattuja ohjelmia. Viittomakielisiä ohjelmia ovat esimerkiksi *Yle uutiset viittomakielellä* sekä *Viikko viitottuna*. Lisäksi Viittomakielinen uutistoimitus reagoi nopeasti maailman muuttuviin tapahtumiin tekemällä *Lyhyesti viitottuna* -koosteita. Tulkattuja ohjelmia ovat esimerkiksi *Eduskunnan kyselytunti* ja *Pressiklubi* sekä jotkut ylimääräiset uutislähetykset/tiedotukset. Myös osa ajankohtaisohjelmista kuten *Linnanjuhlat* sekä eduskuntavaalien alla monet *vaalilähetykset* on tulkattu. Säännölliset viittomakieliset uutislähetykset alkoivat vuonna 1994. YLE on esittänyt viittomakielisiä ajankohtaisohjelmia televisiossa vuodesta 1975 lähtien. (Sormunen 2016.) Myös lastenohjelmien puolella on tehty useita viittomakielelle tulkattuja sarjoja (Yle Areena 2016a).

Elokuvia on vielä toistaiseksi tulkattu kovin vähän suomalaiselle viittomakielelle. Vuonna 2001 Olli Saarela ohjasi kokoperheen elokuvan *Rölli ja Metsänhenki*, johon on tuotettu viittomakielinen käännös. Sen voi valita tekstitysvalikosta. Viittomakielinen käännös näkyy elokuvaa katsottaessa sen päällä, yleensä pienenä erillisenä videokuvana (Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 58). Rölli ja Metsänhenki -elokuvassa tulkkaus on upotettu elokuvaan siten, ettei erillistä tulkkiruutua ole, vaan viittojan taustana on itse elokuva. Tulkki on roolitettu hyvin vahvasti

metsänhengen hahmoon ja vaatetus säilyy läpi elokuvan, riippumatta siitä puhuuko tilanteessa Rölli, metsänhenki vai joku muu. Lisäksi YLE Areena -palvelussa on merkintä elokuvista *Pelikaanimies* ja *Suden arvoitus*, jotka ovat olleet katsottavissa viittomakielelle tulkattuna, toinen vuonna 2010, toinen 2012 (YLE Areena 2016b&c). Verkossa toimiva viittomakielinen kirjasto on huomionut myös lapsia tuottamassaan videomateriaalissa. Vuonna 2015 lapset olivat kirjaston teemana (Viittomakielinen kirjasto 2015).

4 KÄÄNTÄMISEN VAIHEET

Käännösratkaisuja miettiessä täytyy pohtia hyvin tarkasti sitä, mitä kaikkea viittomakieleen kuuluu ja mitkä elementit pitäisi kääntää. Kääntäminen tarkoittaa sitä, että viesti muunnetaan kielestä toiseen kieleen. Hyvä kääntäjä arvioi jatkuvasti erilaisia käännösratkaisuja. Käännös ei suinkaan ole kielen uudelleen koodaamista sanasta sanaan, vaan tärkeää on löytää sanoille ja ilmauksille merkityksellinen vastaavuus. Kääntäjän tulee punnita työssään myös kulttuurisia seikkoja. (Kotimaisten kielten keskuksen viittomakielten lautakunta 2015, 5.) Viittomakielelle kääntäessä tulee esimerkiksi musiikkiosuudet tulkata, jos niillä koetaan olevan merkitys.

Pyysimme useita kertoja mielipiteitä viittomavalinnoista ja ratkaisuista viittomakielisiltä henkilöiltä. Näin varmistettiin, että käyttöön saataisiin merkitykseltään sopivimmat viittomat ja täten käännöksen laatu paranisi. Saadusta palautteesta havaittiin, että käännöksessä ja esimerkiksi roolinvaihdon ymmärrettävyydessä oli puutteita. Tähän vaikutti todennäköisesti se että viittomakieli ei ole äidinkielemme, lisäksi olemme opiskelleet viittomakieltä vasta muutaman vuoden.

Yhdessä kääntämisen kanssa tärkeäksi teemaksi nousi visuaalisuus. Elokuva on audiovisuaalinen kokonaisuus, joten sen kääntämistä tulee pohtia muistakin kuin kielellisistä lähtökohdista. Spink (1990) huomauttaa, että pidämme monesti kuvan lukemista itsestään selvänä, emmekä ymmärrä, millaisia valmiuksia se vaatii (Oittinen 1995, 92). Oven paukahtaessa kiinni on pamaus hyvä tulkata, jos se aiheuttaa reaktion, esimerkiksi säikähdyksen. Meidän on osattava lukea myös verbaalisen ohella

visuaalista puolta (mt., 92). Elokuvan klippejä kääntäessä tarkasteltiin huolellisesti, mikä informaatio välittyi visuaalisesti. Jäljelle jäävä informaatio oli käännettävä. Pyrimme kuitenkin pitämään tulkkeen niin minimissä kuin mahdollista, jotta katsoja ehtii seurata elokuvaa. Tästä ei mainittu palautteessa, joten voimme päätellä ratkaisun olleen oikea.

4.1 Materiaaliin tutustuminen

Aloitimme materiaaliin tutustumisen hyvin varhaisessa vaiheessa jo keväällä 2015. Elokuvaa katsottiin moneen otteeseen niin äänellä kuin ilmankin. Tarkastelimme myös tekstitysvaihtoehtoa, ja vertasimme sitä puhuttuun alkuperäisversioon. Näin saimme vihiä siitä, mitkä seikat elokuvasta on koettu tärkeimmiksi painottaa, jos kaikki teksti ei mahdu ruutuun. Tätä vinkkiä hyödynsimme käännöksessämme erityisesti niissä kohdissa, joissa viittomisen kanssa tulee kiire. Koimme tärkeäksi perehtyä koko elokuvan sisältöön, jotta löytäisimme parhaat kohdat käännösehdotuksia varten. Lisäksi koko elokuvan katsomalla osasimme kiinnittää huomiota esimerkiksi muutama maneerilausehduksiin, jotka toistuvat läpi elokuvan ja ovat siksi merkityksellisiä. Poliisimestari Urho Ulpukka toistaa lausehduksia *”tän ku äiti näkis..”* ja *”eipä siinä”*. Rouva Ruusupuun sanat *”mikään ei tapahdu ilman tarkoitusta”* toistuu usein myös tyttöjen puheessa.

Elokuvassa on yhdeksän keskeistä henkilöahmoa, joille loimme viittomanimet. Viittomanimi on yleensä deskriptiivinen eli kantajaansa jollakin tapaa kuvaava viittoma, jolla aina viitataan kyseiseen hahmoon (Tieteentermipankki 2016). Käännöksissä hahmot voivat saada nimen monella tapaa. Esimerkiksi Tove Janssonin Filifjonka (Vilijonka) –nimen taustalla ovat verbit *”fjompa”*, *”fjolla”* ja *”fjanta”*, jotka viittaavat höpsöttelyyn ja hössöttämiseen, kuten on hahmolle luonteenomaista (Oittinen 2004, 102). Omassa käännöksessämme keskityimme viittomanimien visuaalisuuteen ja samantapaiseen kielileikittelyyn jota suomenkielisissä roolinimissäkin on. Kuitenkin otimme viittomanimille myös samanlaisia ominaisuuksia kuin Tove Jansson, koska nimiviittomat muistuttavat hahmoja.

Onnelille annoimme nimiviittomaksi ILOINEN yhdellä kädellä toteutettuna, sekä Annelille nimiviittoman MUKAVA liikkeen kaartuessa leuan alta poskelle päin. Tällöin tyttöjen viittomat ovat riittävän samankaltaisia, mutta silti poikkeavat sanojen iloinen ja mukava tavallisesta viittomisesta. Poliisimestari Urho Ulpukalle annoimme nimiviittoman SININEN, koska viittoma POLIISI olisi sekoittunut ammattiviittomaan. Tosin tehosteena käytimme välillä yhdysviittomaa SININEN-POLIISI. Naapurin rouva Rosina Rusinan kohdalla jäimme pohtimaan valitako viittomaksi HARMAA, koska hän pukeutuu aina harmaaseen ja on erityisesti elokuvan alkupuolella kovin harmaamielisen oloinen tyyppi, vai valitako viittoma RUSINA, joka tulee suoraan hänen sukunimestään. HARMAA on visuaalisesti selkeä jos viittomakielinen lapsi ei tiedä tai muista henkilön suomenkielistä nimeä. Päädyimme silti käyttämään RUSINA -viittomaa sen nopeuden, helppouden ja selkeyden vuoksi. HARMAA saattaisi helpommin sekoittua muuhun viittomiseen. Muiden henkilöhahmojen nimiviittomat syntyivät samaan tapaan, joskaan kaikkia niitä ei tarvinnut tulkkeessa käyttää. Viittomanimet muotoutuivat mieleimme pitkin prosessia, ei niinkään siten että olisimme keksimällä keksineet niitä.

4.1.1 Käännösteoriat

Elokuvaan perehtyessä alkoi välittömästi tahaton kääntämisen prosessi, niin sanottu *mentaalikäöntäminen*. Mentaalikääntämisessä kääntäjät tekevät ensin käännöksen ajatuksen tasolla, ja sen jälkeen käännöstekstejä tarkemmin analysoimalla ja muokkaamalla kääntävät sen luonnokseksi (Roslöf & Valtonen 2006, 115). Mekin luonnostelimme ajatuksiamme, jolloin niihin oli helpompi palata ja pohtia, mikä toimi ja miksi, miksi jokin muu ratkaisu taas ei.

Kääntäjien apuna ja ohjaajana on paljon erilaisia käännösteorioita. Ne auttavat kääntäjiä esimerkiksi lähtötekstin vaikutuksien arvioinnissa. Käännösteoriat myös luovat erilaisia käännösratkaisuja ja apuvälineitä kääntäjien käyttöön, mitkä ovat hyödyllisiä, jos kääntäjä esimerkiksi kohtaa käännösongelmia. Käännösteoria antaa kääntäjälle myös paljon apua tavoitteen ja tarkoituksen miettimisessä, mikä voi myös selkeyttää kääntämistä. Viittomakielisessä kääntämisessä käytettävät käännösteoriat pohjautuvat puhuttujen kielten kääntämisessä käytettyihin käännösteorioihin. (Mt., 109-110.)

Perehdyimme useisiin eri käännteorioihin, ja joukosta löytyi muutamia meidän ajatuksiamme vastaavia vaihtoehtoja.

Jos kääntäjä haluaa olla uskollinen lähdetekstille, on kyseessä *ekvivalenssiin* eli vastaavuuteen pyrkivä käännös. Kääntäjä siis haluaa, että lähde ja kohdetekstit ovat mahdollisimman vastaavia keskenään. Ekvivalenssilla on useita erilaisia muotoja. Lähintä mahdollista vastaavuutta lähde- ja kohdetekstin välillä kutsutaan *muodolliseksi ekvivalenssiksi*. Tässä lähtötekstistä poiketaan mahdollisimman vähän. (Hytönen 2006, 67.) Muodolliseen ekvivalenssiin pyrkivä kääntäminen on siis käytännössä esimerkiksi sanontojen sanatarkkoja kääntämisiä kieleltä toiselle, jolloin esimerkiksi viittomakieliselle merkitys saattaa jäädä puuttumaan. *Dynaaminen ekvivalenssi* taas tarkoittaa käännöstä, jossa kohdetekstin lukijalle pyritään aiheuttamaan samat reaktiot kuin lähdetekstin lukijalle (mt., 68). Näistä ekvivalenssin muodoista meitä miellytti eniten jälkimmäinen, dynaaminen ekvivalenssi. Muodollinen ekvivalenssi ei olisi tullut mitenkään päin kysymykseen Onneli ja Anneli -elokuvan kaltaisessa tekstissä. Elokuvasssa käytetty suomen kieli on varsin rikasta ja monimuotoista, jolloin on tärkeää keskittyä siihen, miten viittomakielinen vastaanottaja pääsee osaksi tätä kielen ilotellua.

Kääntäjät, jotka haluavat käännöksen lukijoille suunnatuksi, pyrkivät *adekvaattisuuteen*, kielellisesti ja kulttuurisesti mahdollisimman toimivaan kohdetekstiin. Tällöin lähtötekstin muotoa ja merkitystä pidetään vähemmän tärkeinä. Myös *skoposteorian* mukaan kääntäessä kaikkein tärkeintä on ottaa huomioon nimenomaan itse käännöksen tarkoitus, ei niinkään lähtötekstin. (mt., 66-72.)

Yhdistimme adekvaattisuuden, skoposteorian sekä dynaamisen ekvivalenssin periaatteita työssämme. Pyrimme kunnioittamaan lähdetekstiä ja huomioimaan sitä tulkauksessa riittävästi. Välttelimme liian vapaata tulkintaa, jottemme kadottaisi olennaista. Tarkoitus oli tuottaa mahdollisimman eheää viittomakieltä ja ymmärrettävää tekstiä, vaikkakin joutuisimme muuttamaan tekstin sisältöä hivenen. Halusimme käännöksestä mahdollisimman katsojaystävällisen, ja yritimme ajatella, millaisesta kielestä lapsikatsoja hyötyisi. Reiss ja Vermeer (1986) ovat sanoneet, että kääntäjä ei voi taata samaa informaatiota kuin lähtötekstin luoja (Hytönen 2006, 71). Pidimme mielessä, että kääntäjän tavoite on aina suorittaa käännösprosessi parhaalla mahdol-

lisella tavalla. Informaatiota annetaan niin paljon kuin kääntäjä näkee mahdolliseksi ja tarpeen mukaiseksi (mt., 71). Nämä viisaat sanat antoivat meille rauhan valita oma suuntamme ja tehdä parhaamme.

4.1.2 Tekstilaji ja rekisteri

Suomalaisessa viittomakielessä erilaisia tekstilajeja voivat olla esimerkiksi tiedote, mainos, näytelmä, puhe, sketsi, laulu, musiikki, runo, sanakirja, tarina, kerronta, kirkolliset toimitukset ja tv-uutiset. Tekstilaji vaikuttaa käännöksen kielellisiin ratkaisuihin, mutta tärkeänä osana käännöksen kielimuotoa valittaessa tulee huomioida myös lähdekielen rekisteri. Kielen rekistereitä voivat olla esimerkiksi: arkikieli, slangi, yleis-kieli, eri-ikäisten oma kieli, ammattikielet (jargon), kirkollinen kieli tai aluemurteet. Nämä eroavat toisistaan muodollisuusasteeltaan, artikuloitavuudeltaan, sekä lauserakenteeltaan. (Kotimaisten kielten keskuksen viittomakielten lautakunta 2015, 7.) Gambier (2007, 86) mainitsee tekstilajin määrittelyn olevan edellytys elokuvan kaksikielisen tekstityksen yhteneväisyyksien ja eroavaisuuksien selittämiseksi. Onneli ja Anneli -elokuvan tekstilajina on tarinankerronta, joten käännökseen etsittiin yhteneväisyyksiä sitä kautta. Kolmanteen käännettävään klippiin otimme mukaan myös taustalla soivan musiikin tulkkauksen.

Elokuvassa on käytetty tietyllä tavalla muodollista, pikkuvanhaa kieltä ja se on selkeästi suunnattu koko perheelle, mikä on huomioitava käännöksessä. Määrättyjä piirteitä on hyvä ottaa myös käännöksessä viittomakielen puolelle, mutta tyyli tulee säilyttää katsojaystävällisenä. Toisinaan jouduimme hiukan toimittamaan elokuvan tekstin sisältöä, eli muutimme tekstin näkökulmaa lapsikatsojalle sopivaksi. Esimerkiksi kolmannessa klipissä Onneli kysyy Annelilta: *”Tiedäksä mikä on tiirikointi?”*. Päädyimme ratkaisuun, jossa tulkki viittoon Onnelimaisen virnistävään tapaan *”Tiedätkö kuinka päästään tonne sisälle?”* kun kuvassa kuitenkin näkyy hänen ottavan hiuksistaan pinnin ja alkavan tiirikoimaan lukkoa auki. Sanan *tiirikointi* aakkostaminen ei ollut mahdollista, koska elokuvan katsoja ei välttämättä osaa vielä lukea.

4.2 Klippien harjoittelu ja kuvaaminen

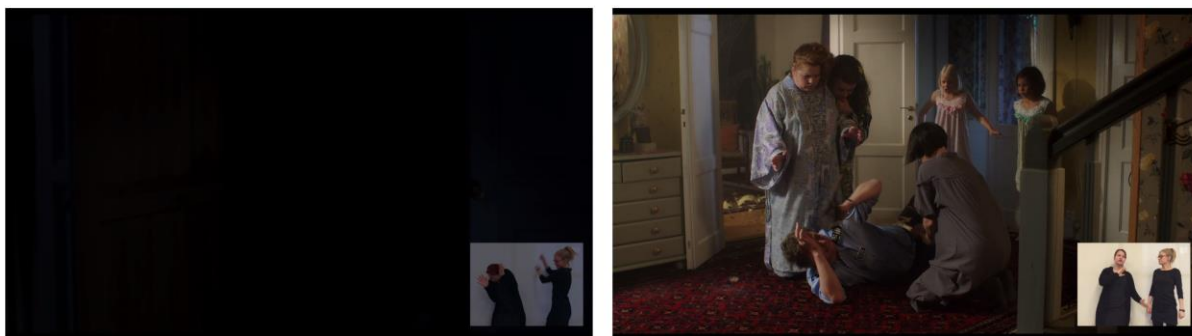
Yhdessä mietityn käännöksen ja roolijaon pohjalta pystyimme harjoittelemaan kumpikin tahoillamme. Ennen kuvauksia hioimme vielä yhdessä tulketta, jolloin saimme toinen toisiltamme ideoita ja ajatuksia. Tämän vuoksi käännös eli viime metreille asti. Kuvauksissa halusimme kokeilla myös hiukan erilaisia taustoja sekä vaateista ja muita tyylikeinoja luodaksemme ärsykeitä, joilla saisimme monipuolisia vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Ensimmäisessä klipissä tilanne on rauhallinen ja puheen tahti verkkaista. Lisäksi siinä on korkeintaan kolme henkilöä keskustelemassa kerrallaan. Kuvasta 2 voi huomata, että olemme valinneet tähän vain yhden tulkin, joka tulkkaa koko klipin. Tulkillä on vaalea paita, vaaleaa taustaa vasten, mikä oli tietoinen ratkaisu, sillä halusimme tietää, kommentoisiko yleisö vaaleaa väritystä huonosti erottuvaksi vai hyvin elokuvan tyyliin sopivaksi. Tulkki tulkkaa yksin useamman ihmisen keskustelua kääntäen aavistuksen kehoaan roolin vaihtuessa (ks. kappale 5.1). Kaiken kaikkiaan ensimmäinen klippi kestää noin kahdeksan minuuttia. Kuvaustilanteessa otettiin useampia ottoja, mutta pyrittiin siihen että klippi saataisiin kokonaisuutena kuvattua.

Kuva 2. Pysäytyskuva ensimmäisestä klipistä.

Toisessa klipissä tempo on jo nopeampi, ja puhetta sekä puhujia on enemmän. Parhaimmillaan samassa tilassa on kuusi henkilöä keskustelemassa, ja lisäksi tunnelma on täysin erilainen kuin ensimmäisessä klipissä. Näistä syistä tulkkeja on kaksi. Tulkkit hoitavat roolitukset valmiiksi jaettujen hahmojen mukaan ja pitävät siitä kiinni koko otoksen ajan. Klipissä tulee yksi visuaalisempi kohtaus, jossa rosvoa kiinni ottavat naiset saavatkin vangikseen poliisiin (kuva 3). Kaikki tapahtuu pimeässä, joten tulkkien täytyi visualisoida tilanne tulkkaukseen. Haastava valotilanne on huomioitu myös editoinnissa. Tulkkaus on toteutettu mustien vaatteiden kanssa, vaaleaa taustaa vasten. Tulkkaus on tehty tulkkiruun, kuten ensimmäisessäkin klipissä. Toisen klipin pituus on noin seitsemän minuuttia. Kuvaus toteutettiin samoin kuin ensimmäisen klipin kuvauksissa, päämääränä eheä tulke.

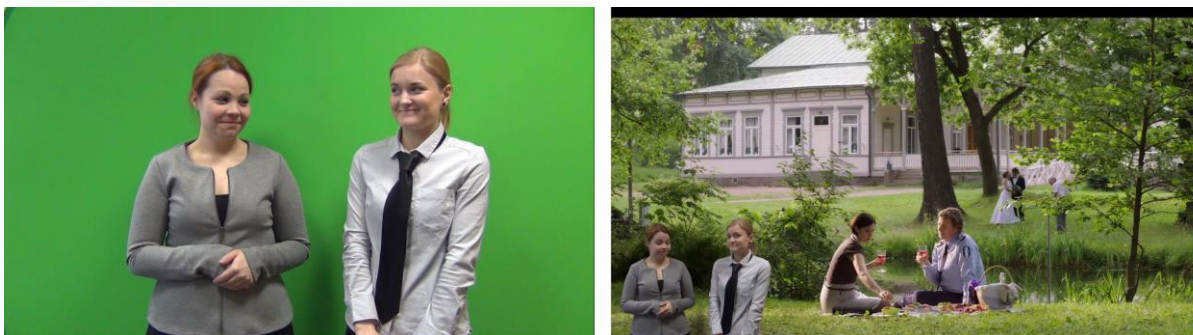

Kuva 3. Havainnekuva toisen klipin haastavasta valotilanteesta.

Kolmannessa klipissä tulee paljon erilaisia elementtejä mukaan, esimerkiksi laulun käänös. Klipissä on monia tunnetiloja, sekä merkityksellisen pitkä osuus musiikkia. Näiden tulee näkyä tulkkeessa. Musiikin kääntäminen viittomakielelle on yleensä haastavaa. Taustatehosteilla voidaan luoda tunnelmia ja siirtymiä tilanteesta toiseen, mikä luo tulkkeeseen elokuvan jatkuvuutta. Klipin musiikkisosuus rytmittää elokuvassa tapahtuvaa juoksukohtausta paljon, ja otimme sen mukaan visuaalisena musiikkina myös viittomakieliseen ilmaisuun.

Klipissä kolme on vähemmän puhetta, mutta todella paljon toimintaa. Klipissä on kaksi tulkkia, jotka roolittavat hahmoja vaatteiden avulla (kuva 4). Onnelilla ja Annelilla on tunnuksen omainen väritys elokuvassa, mitä hyödynnettiin tulkatessa. Tässä kohtauksessa ei ole tulkkiruutua, vaan tulkkaus toteutettiin greenscreen-teknologialla

eli tulkkaus on kuvattu vihreää kangasta vasten. Vihreä tausta voidaan muuttaa erilaiseksi editointivaiheessa.

Kuva 4. Havainnekuva roolituksesta sekä tulkkien upottamisesta elokuvaan.

Toteutimme tulkkauksen “upotettamalla” tulkit elokuvan kohtaukseen ilman varsinaista taustaa. Halusimme kokeilla mitä testiyleisö pitää siitä, että tulkeilla ei olekaan yksiväristä taustaa takanaan, vaan taustana toimii elokuva. Roolituksesta johtuen kuvauksen rytmitys oli hyvin erilainen kuin muissa. Kuvaukset tehtiin rooli kerrallaan. Klipin pituus on noin yhdeksän minuuttia.

4.3 Editointi ja klippien jako

Editointiohjelmaksi valikoitui iMovie ja Adobe Premiere Pro. Emme olleet käyttäneet kyseisiä ohjelmia aikaisemmin, mutta tiesimme niillä olevan mahdollista editoida tulkkiruutu elokuvaan. Adobe -ohjelman kohdalla kuvasimme tulkatut pätkät greenscreeniä vasten, joten saimme tulkkauksen liitettyä elokuvaan ilman tulkkiruutua. Editoidessa oli huomioitava esimerkiksi seuraavia asioita: mistä kohtaa rajata tulkit, minne sijoittaa ruutu ja minkä kokoisena. Synkronointi elokuvan repliikkeihin sekä värimaailman ja kirkkauden sovittaminen elokuvan tunnelmaan on tärkeää. Täytyi myös miettiä mitä jätetään tulkkiruudun tai upotettujen tulkkien (ks. luku 5) taakse sekä kuinka paljon katsoja ehtii havainnoida yhtä aikaa.

Editoidut klipit tallennettiin muistitikulle. Ajatuksena oli saada testiyleisö kerralla samaan paikkaan katsomaan klipit yhdessä, ja palautekeskustelu oli tarkoitus kuvata analysointia varten. Aikataulullisista syistä tämä yhteisnäyttö ei tullut kysymykseen,

vaan yleisö toivoi, että voisivat aikataulunsa mukaan oman kotinsa rauhassa katsoa ja keskittyä materiaaliin. Klipit annettiin katsottavaksi pilvipalvelun kautta kaikille viidelle perheelle ja kahdelle henkilölle. Palautteenannolle annettiin aikaa puolitoista viikkoa. Palautetta ei tullut lainkaan määräajassa, ja muistutimme asiasta. Tämän jälkeen saatiin kahdelta perheeltä palautteet. Osa perui osallistumisensa projektiin kiiresyistä, osalta ei saatu vastausta.

Pilvipalveluun luotiin kansio, jossa oli klippien lisäksi saatesanat (LIITE 2) ja klipeistä litteroitu teksti vastaavuuden arvioimiseksi. Toinen vastanneista perheistä mainitsi, ettei kiinnittänyt huomiota vastaavuuteen. Saatesanat pohdittiin huolella, jotta ne eivät johdattelisi liikaa mutta antaisivat kuitenkin riittävät suuntaviivat palautteelle. Viestissä kerrottiin myös klipeissä mainituille henkilöille antamamme nimiviittomat ja sen millä tavalla palautteen voi lähettää.

5 PALAUTTEEN ANALYSOINTI

Testiryhmä, jossa lopulta oli kaksi perhettä, sai mahdollisuuden kommentoida klipeistä haluamiaan asioita. Halusimme, että kommentoijat kiinnittäisivät huomionsa sellaisiin asioihin, jotka olivat heille merkityksellisiä. Toivoimme saavamme mahdollisimman kattavasti palautetta klippien erilaisuudesta, sekä siitä, mikä ratkaisusta oli toimivin. Palautteiden vähäisestä määrästä huolimatta huomiot olivat moninaisia ja käsitteivät kokonaisuutta laajasti. Palaute oli laadukasta ja perusteltua. Seuraavassa taulukossa kuvataan elementtejä, joihin ajateltiin huomioiden kiinnittyvän, ja mitä huomioita todellisuudessa saatiin.

Taulukko 1 kuvaa seikkoja joita olimme ajatelleet testiryhmän huomioivan.

Mainittiin palautteessa:		
	Kyllä	Ei
Kieleen liittyvät elementit		
Käännösratkaisut		X
Viittomavalinnat	X	
Eläytyminen	X	
Vastaavuus		X
Musiikki	X	
Lepoasento	X	
Roolinvaihto	X	
Ulkoiset seikat		
Värikäs kynsilakka		X
Hiukset auki/kiinni		X
Silmälasit		X
Roolitus	X	
Vaatetuksen väri	X	
Tekninen totetus		
Tausta	X	
Kuvakulma	X	
Tulkkauksen paikka	X	
Tulkkiruudun rajausta	X	
Tulkkien määrä	X	

Kieleen liittyvien elementtien kohdalla odotimme palautetta erityisesti kohdista vastaavuus ja käännösratkaisut. Näitä ei kuitenkaan mainittu palautteissa juuri lainkaan. Yli-jokipiin (2005, 8) mukaan käännöksen tutkiminen harvemmin kohdistuu siihen, milloin käännös on oikein tai väärin. Sen sijaan testiyleisö kommentoi eläytymistä, viittomavalintoja sekä musiikkia. Eläytymistä oli jo paikoitellen tulkkauksessa hyvin, mutta sitä toivottiin vielä lisää. Ykkösklipin alussa ollutta musiikkia toivottiin tulkattavaksi, me olimme jättäneet sen tulkkeesta pois. Kuitenkin kun kolmosklipissä musiikki oli tulkattu, sitä ei huomioitu palautteissa lainkaan. Tulkkien erilainen lepoasento, eli miten tulkit pitävät käsiään aikana jolloin viittottavaa ei ole, sai kritiikkiä. Tähän on syytä kiinnittää huomiota. Lepoasennon tulisi olla sama. Viittomavalintojen osalta palautetta tuli yhdestä viittomanimestä, joka oli erilainen kuin toisessa perheessä jo käytössä ollut viittomanimi, sekä vain muutamista kontekstiin sopimattomista viittomista. Testiryhmälle jaettiin kuitenkin videon kanssa samaan aikaan litteraatti, eli rep-

liikit tekstimuodossa, klippien kohtauksista. Roolinvaihtoa kommentoitiin paljon, siihen palataan luvussa 5.1.

Ulkoisista seikoista odotimme paljon palautetta, mutta sillä oliko tulkilla kynsilakkaa, silmälasit, hiukset auki tai kiinni ei ollut loppujen lopuksi mitään merkitystä. Olemme havainneet, että tulkit, jotka normaalisti käyttävät silmälaseja eivät käytä niitä televisiotulkkauksissa. Tästä syystä ajattelimme sen olevan merkityksellistä. Tämä aihepiiri on ehkä enemmän tulkkien ajatuksissa kuin asiakkaiden. Roolituksen palautetta odotimme sekä innolla että kauhulla. Meidän ennako-oletuksemme oli että klipin kolme vaatteilla roolitus olisi hyvä ratkaisu. Siitä saamamme palaute oli vain positiivista! Tulkkiruudussa vaatetuksen väritys sai palautetta, sillä käsien iholla ja paidalla on oltava riittävästi kontrastia, jotta ne erottaa toisistaan. Kuitenkin kolmannen klipin vaaleapaitainen poliisirooli ei saanut vastaavanlaista kritiikkiä. Tästä päättelimme taustan, sekä tulkin koon vaikuttavan ymmärrettävyyteen. Kakkosklipissä tulkeilla oli päällään mustaa ja tummansinistä, mistä saimme hyvää palautetta juuri kontrastin vuoksi. Tulkkiruutua käytettäessä palautetta saatiin siitä, että vaatetuksen on hyvä erottua taustasta. Tekniseen toteutukseen palataan tarkemmin luvussa 5.2. Rajausta ja kuvakulmaa kommentoitiin esimerkiksi niin, että klipissa yksi rajausta oli liian tiukka ja tulkin kädet karkasivat pois ruudusta. Klipissä kaksi tulkit koettiin olevan liian kaukana katsojasta.

Samat teemat toistuivat saamissamme palautteissa. Nostimme niistä muutaman merkittävimmän omaksi kokonaisuudekseen. Kaiken kaikkiaan palautteista tuli ilmi, että ykkösklipin yksi tulkit -ratkaisu oli huonoin. Parhaimpana testiyleisö piti greenscreenin kanssa kuvattua klippiä kolme. Tulkkien upottaminen elokuvaan koettiin toimivana ratkaisuna monesta eri syystä. Tästä lisää luvussa 5.2 Tulkkiruutu. Myös tulkkien roolinvaihto vaatteiden avulla koettiin hyvänä ja visuaalisena ratkaisuna, joka lastenelokuvassa toimi hyvin.

5.1 Roolin vaihto

Roolinvaihtaminen sujuvasti on tärkeää viittomakielessä ymmärrettävyyden kannalta. Esimerkiksi klipissä yksi roolinvaihdot jäivät katsojien mielestä vajaiksi, jolloin oli vai-

kea ymmärtää, kuka henkilöistä puhuu minkäkin asian. Tilanteessa tulkin olisi pitänyt selkeämmin huolehtia siitä, kuka roolihahmo on missäkin kohdassa ruudussa. Jos tulkki paikantaa Onnelin vasemmalle nojautuen ja Annelin oikealle nojautuen, mihin kohtaan jää tilaa poliisille niin, että katsojan on se helppo havaita. Sen olisi voinut toteuttaa esimerkiksi niin, että poliisi on keskellä hivenen taempana. Viittomakielen roolinvaihto vastaa puhutun kielen suoraa esitysmuotoa, jolloin tulkatessa viittoja esittää tilanteita sekä toimijan että kokijan näkökulmasta (Rissanen 2006, 39).

Palautteista tuli hyvin ilmi roolinvaihtojen tärkeys. Koska kyseessä on lapsille suunnatun elokuvan tulkkaus, on roolinvaihdot tehtävä äärimmäisen selkeiksi, jotta ymmärrettävyys ja mielenkiinto säilyvät. Koska elokuvassa tapahtuu samaan aikaan kuin tulkki tulkkaa, on tärkeää, ettei katsojan tarvitse pinnistellä tulkkauksen kanssa. Katsojan pitää pystyä katsomaan elokuvaa ja tulkkausta samanaikaisesti.

Roolinvaihto toimi palautteiden mukaan paremmin kohtauksissa kaksi ja kolme, koska paikalla oli kaksi tulkkia. Kuitenkin odotimme palautteen kiinnittävän enemmänkin huomiota kohtauksen kaksi, ratkaisuun, joka ei mielestämme ollut niin onnistunut. Siinä ennalta sovitun roolituksen myötä tapahtui välillä niin, että ruudussa seisoo kaksi tulkkia, joista toinen ei tulkkaa mitään, ja toinen tulkkaa vuoropuhelun molemmat roolit. Tästä ei kuitenkaan ollut mainintaa palautteissa. Huomiot keskittyivät enemmän siihen että elokuvia tulkatessa yksi tulkki on liian vähän. Ymmärrettävyys paranee, kun paikalla roolittamassa on kaksi tulkkia jotka voivat käydä luonnollisen oloista vuoropuhelua ja ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Kolmas klippi sai erityiskehujia siitä, että roolinvaihdot tehtiin vuorovaikutuksen lisäksi myös roolituksella eli vaihtamalla vaatteita sen mukaan, kuka hahmoista oli kuvassa. Tällöin oli helppo tietää kumpi tulkeista tulkkaa poliisia ja kumpi Rosina Rusinaa, koska esimerkiksi poliisin tulkilla oli päällään kauluspaita ja solmio samoin kuin poliisilla. Tästä on siis havaittavissa että lastenelokuvissa tällä tavoin visuaalistaminen toimii hyvin ja ymmärrettävyyttä helpottaa tulkin ja hahmon samankaltaisuus.

5.2 Tulkkiruutu

Tulkkien sijoittelussa teimme tietoisesti sen ratkaisun, että tulkkaus liikkuisi sen mukaan että jättää taakseen mahdollisimman vähän. Tulkkien paikka elokuvassa vaihtelee, kuten kuvista 5 ja 6 voi havaita.

Kuva 5. Upotetut tulkit on sijoitettu keskelle kuvaa tulkkauksen seuraamisen helpottamiseksi.

Upotetut tulkit eivät häirinneet katsojia, vaikka vaihtoivatkin paikkaa kohtausten välillä. Kuitenkin palautteista nousi ilmi, että tulkkiruudun siirtyminen voi olla myös häiritsevää, jos on jo ehtinyt tottua katsomaan tulkkiruutua esimerkiksi vasemmassa reunassa. Käytimme myös hyväksemme sitä, että jos tilanteessa ei ollut tulkattavaa, tulkkiruutu häivytettiin kokonaan pois. Myös Kotisaari ja Kilpi (2009, 6) liikenne- ja viestintäministeriön tv-tulkausta käsittelevässä julkaisussa pitävät tätä hyvänä käytäntönä.

Tulkkauksen sijoittaminen kuvaan on haastavaa sekä vaatii paljon harkintaa ja kompromisseja. Syy tähän on se, että tulkkaus peittää osan takanaan näkyvästä kuvainformaatiosta. (mt., 17.) Tulkkauksen sijoittamisen ongelmallisuus liittyy myös siihen,

että katsojalla on samanaikaisesti kaksi visuaalista efektiä. Katsojan on siis irrotettava katseensa ohjelmasta katsoakseen tulkkia. (McDonald 2011, 189-190.)

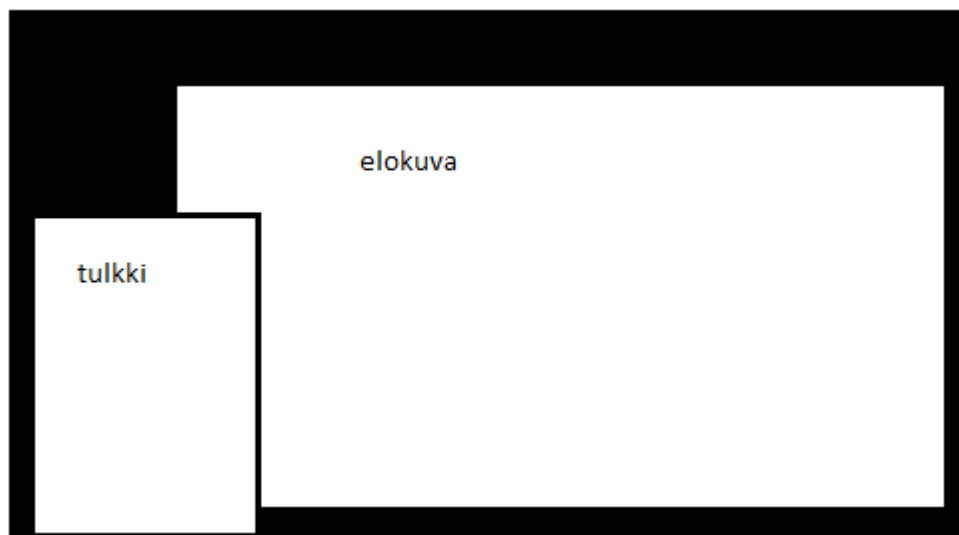
Kuva 6. Tulkit ovat eripuolilla kuvaruutua, tulkkamassa puhelinkeskustelun eri osapuolia.

Liikenne ja viestintäministeriön (Kotisaari & Kilpi 2009, 6) selvityksessä suositellaan, että tulkkiruudun koko olisi vähintään 1/6 osa koko ruudusta. Klipeistä saatiin palautetta siitä, että tulkkiruutu on liian pieni. Se vaikutti hankaloittavasti tulkkauksen ymmärtämiseen, koska viittomakielen tärkeitä nonmanuaalisia elementtejä kuten ilmeitä ja eleitä on vaikea erottaa. Käyttämämme tulkkiruudun koko oli huomattavasti pienempi (noin 1/12), kuin suosituksessa mainittu, jottei se peittäisi taakseen liikaa.

Palautteen mukaan oli hyvä jättää kolmannessa klipissä tulkkiruutu pois kokonaan ja ottaa tulkit osaksi elokuvaa. Näin tulkit voitiin editoida myös suuremmiksi (noin 1/6), jolloin viesti välittyi selkeämmin ja ruudun puuttuessa tulkin taakse jäin vähemmän informaatiota. Tämä koettiin vastaajien keskuudessa erittäin hyväksi vaihtoehdoksi. Tällöin tulkit olivat myös ikään kuin lähempänä elokuvaa.

Klippejä tehdessä käytettiin tulkkien kuvantamiseksi kahta eri tekniikkaa: tulkkiruutua ja elokuvaan upotettuja tulkkeja. Näiden lisäksi olisi voinut kokeilla vaihtoehtoa jossa

tulkkiruutu on osittain elokuvan päällä, osittain mustalla taustalla (kuva 7). Tällöin olisi voitu käyttää suosituksen mukaista 1/6 elokuvaruudusta, eikä se olisi peittänyt taakseen liian suurta osaa elokuvan tapahtumista. Tämä tuli mieleen kuitenkin vasta liian myöhään.

Kuva 7. Havainnekuva käyttämättä jääneestä tulkkiruutuvaihtoehdosta.

5.3 Visuaalisuus

Visuaalinen lukutaito on kulttuurisidonnaista. Kääntäjä tarkastelee elokuvan visuaalista kerrontaa ja tekee johtopäätöksiä niiden perusteella. (Oittinen 2007, 65.) Viittomakieleen visuaalisuutta tuovat esimerkiksi ilmeet ja eleet sekä tulkattavan roolin ottaminen itselleen, kuin näyttelisi. Palautteissa tuli esille, että tulkattaessa viittomakielistä lastenelokuvaa visuaalisuuden määrän tulisi korostua. Tämän vuoksi esimerkiksi vaatteiden vaihto koettiin hyvänä ratkaisuna. Dynaamisen ekvivalenssin käännösteorian mukaan, jota käytimme, kohdetekstin katsojalle pyritään saavuttamaan sama reaktio kuin lähdetekstin kuulijalle. Tässä onnistuttiin erityisen hyvin klipissä kaksi, kohtauksessa, jossa ruutu on pimeä ja kuuluu rosvoon kiinnijäämisen ääniä. Kun valot laitetaan päälle, huomataan että kiinnijäänyt ”rosvo” olikin poliisi. Palautteesta kävi ilmi, että kohtausta oli koettu tulkkeen perusteella juuri samalla tavalla, kuin miten kuulevakin katsoja sen kokee. Eli ensin katsoja ihmettelee tapahtumien kulkua ja vasta valojen syttymisen jälkeen informaatio täydentyy oikeaksi.

6 LOPUKSI

Tässä opinnäytetyössä lähdettiin kokeilemaan, mikä ratkaisu toimisi parhaalla mahdollisella tavalla koko perheen elokuvan tulkkauksessa. Prosessi, joka sisälsi niin kääntämisen kuin kuvaustenkin kokonaisuudet sekä raportoinnin, oli aikaa ja paneutumista vaativa. Kysyimme aluksi, mitä viittomakielinen asiakas arvostaa lapsille suunnatun elokuvan tulkkauksessa, sekä mihin muihin seikkoihin viittomakielinen testiyleisö kiinnittää huomionsa elokuvan tulkkauksessa.

Näihin kysymyksiin saatiin moninaisia vastauksia testiryhmän palautteista. Visuaalisuuden ja eläytymisen merkitys nousi tärkeimmäksi näkökulmaksi. Teknisen toteutuksen osalta testiryhmä arvosti eniten upotettujen tulkkien käyttöä. Sen kaltaista teknologiaa kannattaakin hyödyntää tulevaisuudessa. Se, mihin muihin seikkoihin testiyleisö kiinnitti huomionsa, on laajemmin luettavissa kappaleesta viisi alalukuihin. Palautetta saatiin verrattain vähän, 8/22 henkilöltä, mutta palaute oli sitäkin laadukkaampaa. Viittomakielelle tulkkauksen ja kääntämisen ammattiala saa tästä työstä ajattelemisen aihetta tulevaisuuden työhön. Työn tilaaja oli kiinnostunut siitä, miten käännös tehdään ja miten se olisi hyödynnettävissä elokuvaan. Tämän opinnäytetyön perusteella katsoja hyötyy eniten roolitetusta ja elokuvaan upotetusta tulkista.

Testiyleisön lapset katsoivat klippejä moneen kertaan ja toivoivat tulkkauksen koko elokuvaan. Vanhemmat pohdiskelivat myös elokuvan ostamista lapsille ja tilaisivat tulkit kotiin. Koko elokuvaan tehty tulkkaus on mainio kehitysehdotus. Jatkossa voi tutkia myös, miten upotetut tulkit toimivat aikuisten elokuvan ollessa taustalla. Vaikuttaako rauhaton tai vauhdikkaampi tausta siihen, miten helposti tulke on ymmärrettävissä. Kaiken kaikkiaan elokuvatulkkaus on vähän käytetty tutkimuskohde. Tutkimustiedon lisääntyessä on helpompi alkaa tuottamaan viittomakielelle tulkattua materiaalia.

LÄHTEET

- Gambier, Yves 2007. Audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuksen suuntaviivoja. Teoksessa Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.) Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen. Tampere: Tampere University Press, 73-115.
- Hytönen, Niina 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 66-83.
- Hytönen, Niina ja Rissanen, Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 17-25.
- Kotisaari, Matti ja Kilpi, Risto 2009. TV-ohjelmien tekstitys, selostus ja tulkkaus. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 40/2009. Viitattu 10.4.2016. <http://www.lvm.fi/documents/20181/817543/Julkaisuja+40-2009/e96485bf-221e-44b0-8921-54e20dfc50ba?version=1.0>
- Kurenniemi, Marjatta 1966. Onnelin ja Annelin talo. Helsinki: WSOY.
- Kotimaisten kielten keskuksen viittomakielten lautakunta 2015. Laatus viittomakielelle kääntämiseen. Viitattu 20.3.2016. <http://www.kuurojenliitto.fi/fi/artikkelit/laatus-viittomakielelle-kaantamiseen#.VxdPnjCLTIW>
- Kuurojen liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010. Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma. Helsinki: Kuurojen liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010. Viitattu 24.4. 2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100133#Pidp2470832>
- Laki 7.11.2014/917. Viitattu 24.4.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140917#O1>
- Lappalainen, Marita 2008. Käännetään suomeksi. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) Alussa oli käännös. Tampere: Tampere University Press, 189-202.
- McDonald, Alex 2011. The In-vision Sign Language Interpreter in British Television Drama. Teoksessa Aline Ramael, Pilar Orero & Mary Carroll (toim.) Audiovisual Translation and Media Accessibility at the Crossroads: Media for all 3. Alankomaat: Editions Rodopi.
- Oittinen, Riitta 1995. Kääntäjän karnevaali. Tampere: Tampere University Press.
- Oittinen, Riitta 2004. Kuvakirja kääntäjän kädessä. Helsinki: Lasten keskus.
- Oittinen, Riitta 2007. Peukaloliisasta Nalle Puhiiin. Teoksessa Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.) Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen. Tampere: Tampere University Press, 44-70.
- Onneli ja Anneli 2014. Videotallenne. Helsinki: Zodiak Finland Oy.
- Rissanen, Terhi 2006. Viittomakielen rakenteen visuaalisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittoma-

kielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 26-63.

Roslöf, Raija ja Veitonen, Ulla 2006. Suomalaisen viittomakielen kääntäminen ja käännösteoriat. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 108-120.

Rölli ja metsänhenki 2002. Videotallenne. MRP Matila Röhr Productions Oy: Helsinki.

Sormunen, Jaana 2016. Kielet: Viittomakieli. Viitattu 10.4.2016 <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/12/15/viittomakieli>

Tieteen termipankki 2016. Viitattu 18.4.2016. <http://tieteentermipankki.fi/mediawiki/index.php?search=viittomanimi&title=Toiminnot%3AHaku&go=Siirry>

Viittomakielinen kirjasto, 2015. Blogikirjoitus. Teemana lapset. Viitattu. 20.3.2016. <http://www.viittomakielinenkirjasto.fi/fi/blogi/teemana-lapset#.VvlnR-KLTIU>

YLE Areena 2016a. Viitattu 21.4.2016. <http://areena.yle.fi/lapset>

YLE Areena 2016b. Viitattu 26.4.2016. <http://areena.yle.fi/1-597843>

YLE Areena 2016c. Viitattu 26.4.2016. <http://areena.yle.fi/1-1369252>

Yli-Jokipii, Hilikka 2005. Kielen matkassa multimediaan. Näkökulmia kääntämisen tutkimiseen ja opiskelemiseen. Kouvola: Käännöstieteen laitos Helsingin yliopisto.

Zodiak Finland Oy 2013. Synopsis. Viitattu 10.4.2016. <http://onnelijaanneli.fi/onnelija-anneli-elokuva/>

LIITTEET

LIITE 1

Mitä huomioida elokuvatulkkauksen toteutuksessa - Huoneentaulu

- **Käännöksen taustalla käytettävä teoria**
 - Skoposteoria huomioi käännöksen tarkoituksen
 - Adekvaattisuus keskittyy mahdollisimman toimivaan kohdetekstiin niin kielen kuin kulttuurinkin näkökulmasta
 - Dynaaminen ekvivalenssi pyrkii antamaan katsojalle saman reaktion kielestä riippumatta
- **Tulkkien lukumäärä**
 - Jos tulkattavia on useampi, kaksi tulkkia on selkeämpi kuin yksi -->luonnollisen oloinen vuorovaikutus
- **Roolitus**
 - Erityisesti lapsiasiakkaiden kohdalla rooliasu tulkilla on toivottu
- **Taustan valinta**
 - Tulkkaus osana elokuvaa on parempi kuin tulkkiruutu
 - Jos upotustekniikka ei ole mahdollinen, ruudun on oltava riittävä, ilman että ohjelma peittyy liikaa. Taustaväri on mukautettava ohjelman värimaailmaan, mutta tulkin on erotuttava selkeästi.
- **Viittomavalinnat**
 - Käännöksessä käytetty kieli sovitettava kohdeyleisön tarpeisiin
- **Ajankäytön hallinta**
 - Elokuvatulkkaus on aikaa vievä projekti! Suunnittele huolella kaikki työvaiheet mahdollisimman pitkälle, jotta välttyt yllätyksiltä. (kääntäminen, harjoittelemine, kuvaaminen, editointi)

LIITE 2

Hei,

Tästä kansioista löytyy tekemämme kolme klippiä elokuvasta Onneli ja Anneli. Klippien puhutut tekstit löytyy myös litteroituna.

Elokuvan hahmoille on annettu viittomista helpottamaan nimiviittomat:

Onneli: ILOINEN yksikäsitteisesti

Anneli: MUKAVA kaartuen poskelle

Petteri (Onnelin veli): käsi avautuu otsalta kasvoille kuin otsatukka

Urho Ulpukka : SININEN-POLIISI (jos puhutaan Urhosta, olemme käyttäneet vain viittomaa SININEN. Jos taas koko nimeä niin SININEN-POLIISI.)

Rosina Rusina: RUSINA

Rouva Ruusupuu: ROUVA-RUUSU-PUU

Olemme käyttäneet jokaisessa klipissä hiukan erilaisia lähestymistapoja niin tulkauksen kuin tekniikan sekä ulkonäön suhteen. Pyydämme että arvioitte mahdollisimman monipuolisesti ihan kaikkea mitä näette. Mitkä asiat selkeyttivät tai häiritsivät ymmärtämistä tai visuaalista ilmettä. Mikä oli hyvää tai huonoa, mikä kenties puuttui. Pienimmistäkin asioista kannattaa mainita. Emme halua kysyä liian tarkasti vaan jätämme pohdinnan teille.

Analysoimme mielellämme viitottua palautetta, mutta kirjoitettu koostekin käy. Palautetta voitte lähettää haluamallanne tavalla, esim, sähköpostilla Emmalle (emma.yrttiaho@humak.edu) tai WhatsAppissa Heidille (045 xxxxxxxx), Dropboxiin tai Google Driveen (Jaa linkki meille). Palautetta käsitellään anonyymisti. Toivomme vastaukset perjantaihin 4.3. mennessä.

Kiitos panoksestanne ja vaivannäöstänne!

Heidi Gerkman ja Emma Yrttiaho

(Lähetetty 24.2.2016)